

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.015.31:331.3(477)«1958/1990»

DOI <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2021-4-01>

УМОВИ УПРАВЛІННЯ ЕСТЕТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (1958–1990 РР.)

Дудко Я. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
вул. Гетьманська, 20, Мелітополь, Запорізька область, Україна
orcid.org/0000-0001-6452-1348
jaroslava.zav@gmail.com*

Ключові слова: *виховна
робота, естетичні цінності,
культура, майбутній учитель,
саморозвиток, творчість.*

У статті подано результати дослідження особливостей забезпечення нормативно-правових, інформаційних, науково-методичних, матеріально-фінансових, психолого-педагогічних, організаційних умов управління естетичним вихованням у закладах вищої педагогічної освіти України у період з 1958 по 1990 р. та констатувального етапу експерименту, що проводився на базі закладів вищої педагогічної освіти Запорізької, Черкаської та Кропивницької областей у 2014–2021 рр.

У ході дослідження з'ясовано пріоритетні шляхи реформування системи управління естетичним вихованням у сучасних закладах вищої педагогічної освіти України: розробка Концепції естетичного виховання студентської молоді з чітким окресленням шляхів її реалізації: методичних вказівок щодо питання організації процесу управління естетичним вихованням молоді у закладах вищої освіти України; створення у закладах вищої педагогічної освіти консалтингових служб для суб'єктів управління щодо розвитку естетичного потенціалу майбутніх педагогів; створення внутрішньовузівського інформаційного простору для популяризації здобутків світової та національної культурної спадщини з метою залучення студентства до власного творчого саморозвитку; активізація співпраці суб'єктів управління естетичним вихованням з культурними установами; розроблення закладом вищої педагогічної освіти порядку фінансування заходів, спрямованих на задоволення естетичних та культурних потреб студентської молоді; використання технологій маркетингу під час організації у вищій школі заходів естетичного спрямування; створення внутрішньовузівської ідеології формування естетичних цінностей майбутніх учителів на основі наповнення процесу виховання національним змістом; розробка системи моніторингових досліджень естетичних потреб та естетичного потенціалу студентської молоді; розроблення інваріативних моделей змісту естетичного виховання у закладах вищої педагогічної освіти з метою урахування регіональних особливостей, національно-культурних потреб молоді під час організації процесу управління естетичним вихованням майбутніх учителів.

CONDITIONS OF MANAGEMENT OF AESTHETIC UPBRINGING IN INSTITUTIONS OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION OF UKRAINE (1958–1990)

Dudko Ya. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Pedagogical Skills
Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky
Hetmanska str., 20, Melitopol, Zaporizhzhia region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6452-1348
jaroslava.zav@gmail.com*

Key words: *upbringing work, aesthetic values, culture, future teacher, self-development, creativity.*

The article presents the results of research of the peculiarities of providing of legal, informational, scientific-methodical, material-financial, psychological-pedagogical, organizational conditions of management of aesthetic upbringing in institutions of higher pedagogical education of Ukraine in the period from 1958 to 1990 and the ascertaining stage of the experiment, that was carried out on the basis of institutions of higher pedagogical education of Zaporizhzhia, Cherkasy and Kropyvnytskyi regions in 2014–2021.

In the course of the research the priority ways of reforming the system of management of aesthetic upbringing in modern institutions of higher pedagogical education of Ukraine were clarified: development of the Concept of aesthetic upbringing of student youth with a clear outline of ways of its implementation: guidelines on the organization of the process of management of aesthetic upbringing of youth in institutions of higher education of Ukraine; creation of consulting services for the subjects of management on the development of the aesthetic potential of future teachers in institutions of higher pedagogical education; creation of intra-university information space for popularization of achievements of world and national cultural heritage for the purpose of attraction of students to own creative self-development; intensification of cooperation of the subjects of management of aesthetic upbringing with cultural institutions; development by the institution of higher pedagogical education of the procedure for financing activities aimed at meeting the aesthetic and cultural needs of student youth; use of marketing technologies during the organization of aesthetic activities in higher education; creation of intra-university ideology of formation of aesthetic values of future teachers on the basis of filling the process of upbringing with national content; development of a system of monitoring studies of aesthetic needs and aesthetic potential of student youth; development of invariant models of the content of aesthetic upbringing in institutions of higher pedagogical education in order to take into account regional features, national and cultural needs of young people in organizing the process of management of aesthetic upbringing of future teachers.

Постановка проблеми. Збагачення інтелектуального потенціалу суспільства, підвищення освіченості та культури українського народу напряму залежать від успіху проведення освітньої реформи в Україні. Оскільки в системі безперервної освіти заклади вищої педагогічної освіти є центром освіти, науки і культури, то в сучасних умовах першочерговим завданням для вищої школи постає забезпечення постійного творчого розвитку особистості майбутніх учителів Нової

української школи. Слід зазначити, що естетичне виховання студентів є головним важелем для їхньої творчої самореалізації, розвитку здібностей та обдарувань. Про важливість та необхідність здійснення естетичного виховання молоді зазначено у таких нормативно-правових документах: Концепції національного виховання студентської молоді, Національній доктрині розвитку України у XXI столітті, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Кон-

цепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Законі України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р. № 1556-VII, Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII тощо. У цих та інших документах акцентується на обов'язковості створення естетичного середовища у вищій школі. Тому суб'єктам управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти необхідно створити всі відповідні умови для розвитку естетичного виховання майбутніх педагогів. На нашу думку, для вирішення цієї проблеми необхідно звернутися до вітчизняного управлінського досвіду минулого, а саме до надбань педагогічної науки у період з 1958 по 1990 р., та поєднати їх із розробками інноваційного освітнього менеджменту.

Організаційно-педагогічні засади управління закладом вищої педагогічної освіти представлені у наукових доробках О. Аданицької, І. Загороднього, О. Моргулець, Т. Січко та інших вчених. Особливості організації процесу управління виховною роботою у вищій школі досліджено вітчизняними науковцями О. Долинською, О. Дурманенком, Л. Кондрашовою, І. Кравченко, І. Шоробуровою, І. Яшук та іншими дослідниками. Теоретико-методологічні основи естетичного виховання студентської молоді є предметом наукових досліджень Т. Батрак, Т. Грищенко, Є. Новікової, О. Сивик тощо. Окремі аспекти проблеми організації управління естетичним вихованням майбутніх учителів досліджено вітчизняними науковцями С. Мельничук, О. Туркало та іншими вченими.

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій дали можливість встановити, що проблема модернізації процесу управління естетичним вихованням майбутніх педагогів у закладах вищої педагогічної освіти України є актуальною, але фрагментарно дослідженою сучасними науковцями. Вважаємо, що історико-педагогічний аналіз вищезазначеної проблеми в період з 1958 по 1990 рік дозволить визначити напрацьований позитивний досвід вітчизняних науковців та визначити пріоритетні напрямки реформування системи управління естетичним вихованням у сучасних закладах вищої педагогічної освіти України.

Мета статті – визначити особливості забезпечення умов управління естетичним вихованням у закладах вищої педагогічної освіти України (1958–1990 рр.) та з'ясувати пріоритетні шляхи реформування системи управління вищезазначеним процесом у сучасних умовах розвитку вищої школи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що у попередніх роботах нами було визначено та обґрунтовано «нормативно-правові, інформаційні, науково-методичні, матеріально-фінансові, психолого-педагогічні, організаційні

умови управління виховною роботою у закладах вищої педагогічної освіти України» [1, с. 31]. Підкреслимо, що одним із завдань нашого наукового дослідження постало з'ясування особливостей забезпечення вищезазначених умов управління естетичним вихованням у закладах вищої педагогічної освіти України у період з 1958 по 1990 р.

У 1958–1990 рр. в УРСР одним із головних завдань закладів вищої освіти було «формування високих естетичних смаків у студентської молоді» [3]. У свою чергу, процес управління естетичним вихованням був повністю заідеологізованим політичним ученням марксизму-ленінізму, про що свідчать законодавчі, нормативно-правові документи та архівні матеріали. Наприклад, у Законі СРСР від 24 грудня 1958 р. «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» підкреслюється, що «В СССР осуществлена подлинная культурная революция. В результате последовательного осуществления ленинской национальной политики все народы в Советской стране имеют школу на родном языке, для всех открыт широкий доступ к просвещению и культуре, широкое развитие получило среднее, профессионально-техническое и высшее образование, небывалыми темпами развиваются наука, литература, искусство» [2]. Як результат, у Річному звіті Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1965–1966 н.р. зазначено: «У звітному році культурно-масова робота будувалася у тісному контакті з системою естетичного виховання студентів. В основу всієї культурно-масової роботи серед студентів педагогічних інститутів були покладені рішення комуністичної партії, зокрема історичні рішення XXIII з'їзду КПРС та XXIII з'їзду КП України. Вся діяльність педагогічних інститутів (навчальна, вихована, методична і наукова) була підпорядкована завданням підготовки висококваліфікованих учителів, формування у них марксистсько-ленінського світогляду, вироблення високих моральних якостей будівництва комуністичного суспільства» [5, с. 81]. Також, у вищезазначений період у педагогічних інститутах УРСР викладався навчальний курс марксистсько-ленінської естетики, що «готував студентів до розуміння ролі і значення мистецтва як однієї з форм ідеології в суспільному житті» [4, с. 112].

Механізм управління естетичним вихованням майбутніх педагогів включав такі структурні підрозділи: Відділ студентської молоді ЦК ВЛКСМ, Відділ культурно-виховної роботи ВЦРПС, партійні, комсомольські, профспілкові та громадські організації, студентські комітети, студентські клуби та інші добровільні товариства, що створювалися для проведення культурно-масової роботи серед студентів та працівників вищої школи, які так

будували свою роботу, щоб вона була спрямована на вирішення завдань комуністичного будівництва. Також на базі закладів вищої педагогічної освіти у 1958–1990 рр. функціонували художні ради, що очолювали всю роботу з естетичного виховання студентів педінститутів, приділяли особливу увагу охопленню художньою самодіяльністю всієї маси студентів, широко залучали викладачів до проведення культурно-масової роботи тощо.

Встановлено, що на етапі становлення процесу управління виховною роботою у вищій школі УРСР нормативно-правове забезпечення умов управління естетичним вихованням майбутніх педагогів у вищій школі було на належному рівні. Під час естетичного виховання суб'єкти управління виховною роботою (комсорги, партторги, куратори груп, викладачі та ін.) керувалися такими законодавчими документами: Конституцією СРСР, Законом СРСР від 24 грудня 1958 р. «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР», Законом СРСР від 19 липня 1973 р. № 4536 VIII «Об утверждении основ законодательства союза ССР и союзных республик о народном образовании», Постановою Радміну СРСР від 22 січня 1969 р. № 64 «Об утверждении положения о высших учебных заведениях СССР», Постановою Мінвузу СРСР, ВЦРПС і ЦК ВЛКСМ від 17 червня 1987 р. № 435 «О первоочередных мерах по расширению участия студентов в управлении высшими учебными заведениями» та ін. Результати аналізу цих та інших нормативно-правових документів дозволили дійти висновку, що державна політика УРСР щодо естетичного виховання студентської молоді орієнтувалася на: рівність доступу трудових мас до прекрасного: культури, літератури та мистецтва (Наприклад, у Законі СРСР від 24 грудня 1958 р. «Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР» зазначено: «Століттями культура була забороненим плодом для мільйонів простих людей» [2]); врахування регіональних та національних особливостей культурного розвитку народу союзної республіки під час організації естетичного виховання молоді; «сприяння розвитку міжвузівських і міжреспубліканських, так і інтернаціонально культурних зв'язків» [4, с. 113].

У 1958–1990 рр. інформаційне забезпечення умов управління естетичним вихованням студентів закладів вищої педагогічної освіти УРСР здійснювалося за допомогою засобів масової інформації, внутрішньовузівської преси, радіо та телепрограм. Майбутніх педагогів постійно залучали до естетичного розвитку за допомогою різноманітних плакатів з гаслами: «Дорогу талантам!», «Кино – в массы!», «Хорошую библио-

теку – каждому советскому человеку!», «Храните памятники искусства» тощо. Досягнення талановитих студентів, що брали участь у різноманітних музичних, театральних фестивалях молоді та студентства, художніх виставках, конкурсах та ін. постійно висвітлювали у засобах масової інформації, чим власним прикладом спонукали студентську молодь до творчого пошуку та реалізації власного таланту.

У зазначений вище період для суб'єктів управління естетичним вихованням майбутніх учителів було розроблено якісну науково-методичну базу, проведено безліч наукових конференцій, семінарів для підвищення їхньої творчої активності, налагоджено співпрацю з Палацами і будинками культури, музеями, кінотеатрами, бібліотеками та ін. Про високий рівень організації процесу управління естетичним вихованням у закладах вищої освіти свідчать архівні матеріали, де чітко зафіксовано різноманітність та чисельність організаційно-виховних заходів, що проводилися для студентства з метою їх творчої реалізації. Наприклад, у Річному звіті Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1964–1965 н.р. зазначено, що «У звітному році особлива увага приділялася організації музичних лекторіїв, художніх виставок, свят пісні, а також таким колективам, як симфонічний оркестр, оперна студія, ансамблі баяністів, бандуристів і скрипалів. Значна кількість студентів бере безпосередню участь у роботі колективів художньої самодіяльності. Робота самодіяльності (хорові колективи), вокальні ансамблі, камерний оркестр, самодіяльні оркестри, читці. Практика транслявання «музика під час перерв»» [4, с. 113].

У 1958–1990 рр. матеріально-фінансове забезпечення організації процесу естетичного виховання майбутніх учителів у вищій школі знаходилося у повній мірі на балансі у державі. Слід підкреслити, що об'єкти культурно-побутового призначення будувалися за рахунок централізованого джерела фінансування – державного бюджету СРСР. Згідно із Законом СРСР від 19 липня 1973 р. № 4536 VIII «Об утверждении основ законодательства союза ССР и союзных республик о народном образовании» студенти мали право: «пользоваться бесплатно библиотеками и читальными залами, другими учебными и учебно-вспомогательными помещениями, клубами, домами культуры, иными культурно-бытовыми объектами учебно-воспитательных учреждений» [3]. Це слугувало тому, що було створено всі необхідні матеріально-фінансові умови для успішного управління естетичним вихованням: «Концертні та спортивні зали, стадіони, спортивні майданчики, спортивні табори – все це створює необхідні умови для розгортання культурно-масової роботи.

Більшість інститутів республіки має добру матеріальну базу для проведення культурно-масової роботи» [4, с. 112].

Так як одним із завдань управління естетичним вихованням майбутніх учителів було проведення активної роботи щодо залучення молоді до культурно-масової роботи, це слугувало також згуртуванню колективу та відповідно, формуванню сприятливого психологічного клімату в студентському середовищі. Для мотивації студентів до «естетичного самовдосконалення» було створено систему морального (грамоти, подяки від керівництва закладом освіти, нагрудні знаки та значки від Міністерства культури СРСР «За досягнення в самодеятельном художественном творчестве», «За отличную работу» тощо) та матеріального заохочення (грошові нагороди, премії, путівки на відпочинок та інше).

Встановлено, що до особливостей забезпечення організаційних умов управління естетичним вихованням майбутніх учителів належать: ієрархічна система підпорядкування та звітності суб'єктів управління, розгалужена система додаткових підрозділів внутрішньовузівського управління естетичним вихованням, дотримання суб'єктами традиційних принципів, методів та засобів управління естетичних розвитком студентської молоді, високий рівень реалізації суб'єктами управління загальної мети естетичного виховання майбутніх учителів, врахування регіональних особливостей під час організації процесу управління естетичним вихованням студентів у вищій школі УРСР.

Результати дослідження особливостей забезпечення нормативно-правових, інформаційних, науково-методичних, матеріально-фінансових, психолого-педагогічних, організаційних умов управління естетичним вихованням у закладах вищої педагогічної освіти України у період з 1958 по 1990 р. та констатувального етапу експерименту, що проводився на базі закладів вищої педагогічної освіти Запорізької, Черкаської та Кропивницької областей у 2014–2021 рр. (взяли участь 610 респондентів), дали можливість з'ясувати пріоритетні шляхи реформування системи управління вищезазначеним процесом у сучасних закладах вищої педагогічної освіти України: розробка Концепції естетичного виховання студентської молоді з чітким окресленням шляхів її реалізації: методичних вказівок щодо питання організації процесу управління естетичним вихо-

ванням молоді у закладах вищої освіти України; створення у закладах вищої педагогічної освіти консалтингових служб для суб'єктів управління щодо розвитку естетичного потенціалу майбутніх педагогів; створення внутрішньовузівського інформаційного простору (теле-, аудіо-, відеопродукція, інтернет-ресурси та друкована преса) для популяризації здобутків світової та національної культурної спадщини з метою залучення студентства до власного творчого саморозвитку; активізація співпраці суб'єктів управління естетичним вихованням з культурними установами; розроблення закладом вищої педагогічної освіти порядку фінансування заходів, спрямованих на задоволення естетичних та культурних потреб студентської молоді; використання технологій маркетингу під час організації у вищій школі заходів естетичного спрямування; створення внутрішньовузівської ідеології формування естетичних цінностей майбутніх учителів на основі наповнення процесу виховання національним змістом; розробка системи моніторингових досліджень естетичних потреб та естетичного потенціалу студентської молоді; розроблення інваріативних моделей змісту естетичного виховання у закладах вищої педагогічної освіти з метою урахування регіональних особливостей, національно-культурних потреб молоді під час організації процесу управління естетичним вихованням майбутніх учителів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Аналіз наукової літератури, нормативно-законодавчих документів та архівних матеріалів засвідчив, що у історико-педагогічній науці проблема управління естетичним вихованням майбутніх учителів у закладах вищої педагогічної освіти України (1958–1990 рр.) є фрагментарно дослідженою сучасними науковцями. Визначено особливості забезпечення нормативно-правових, інформаційних, науково-методичних, матеріально-фінансових, психолого-педагогічних, організаційних умов управління естетичним вихованням у закладах вищої педагогічної освіти України у період з 1958 по 1990 рік. З'ясовано пріоритетні шляхи реформування системи управління вищезазначеним процесом у сучасних умовах розвитку вищої школи України.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні генези організації управління процесом естетичного виховання у закладах вищої педагогічної освіти України (1991–2021 рр.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Dudko Ya. Organisational and Pedagogical Conditions For Educational Work Management at Teacher Training Universities of Ukraine. *Наука і освіта*. 2017. № 6. С. 31–37.
2. Об укреплении связи школы с жизнью и о дальнейшем развитии системы народного образования в СССР : Закон СССР от 24 декабря 1958 г. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5337.htm. (дата звернення: 8.11.2021).

3. Об утверждении основ законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании : Закон СССР от 19 июля 1973 г. № 4536 VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1964–1965 н.р. *ЦДАВО України*. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 4637. Арк. 112–113.
5. Річний звіт Міністерства освіти УРСР про роботу педагогічних інститутів УРСР за 1965–1966 н.р. *ЦДАВО України*. Ф. 166. Оп. 15. Спр. 5071. Арк. 81.

REFERENCES

1. Dudko, Ya. (2017). Organisational and pedagogical conditions for educational work management at teacher training universities of Ukraine. *Nauka i osvita – Science and education*, 6, 31–37.
2. Ob ukreplenii svyazi shkolyi s zhiznyu i o dalneyshe razvitii sistemyi narodnogo obrazovaniya v SSSR [On Strengthening the School's Connection With Life and on the Further Development of the System of Public Education in the USSR] : Zakon SSSR ot 24.12.1958 g. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5337.htm [in Russian].
3. Ob utverzhenii osnov zakonodatelstva Soyuzu SSR i soyuznyih respublik o narodnom obrazovanii [On approval of the foundations of the legislation of the USSR and the union republics on public education]. Zakon SSSR ot 19.07.1973 g. № 4536 VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> [in Russian].
4. Richny'j zvit Ministerstva osvity' URSSR pro robotu pedagogichny'x insty'tutiv URSSR za 1964–1965 n.r. (1965). [Annual report of the Ministry of Education of the URSSR about the work of pedagogical institutes of the URSSR for 1964–1965]. *CDAVO Ukrayiny'*. F. 166. Op. 15. Spr. 4637. Ark. 112–113 [in Ukrainian].
5. Richny'j zvit Ministerstva osvity' URSSR pro robotu pedagogichny'x insty'tutiv URSSR za 1965–1966 n.r. (1966). [Annual report of the Ministry of Education of the URSSR about the work of pedagogical institutes of the URSSR for 1965–1966]. *CDAVO Ukrayiny'*. F. 166. Op. 15. Spr. 5071. Ark. 81 [in Ukrainian].